

Journal of Islamic Law Research

پژوهش‌نامه حقوق اسلامی

A Comparative Study of the Magistrates' Court in the
Legal Systems of Iran and England: Structure, Jurisdiction,
and Procedure

Authors: Nasrin Mehra | Hadi Rezvan

Stable URL: <https://doi.org/10.30497/law.2025.247287.3655>

مطالعه تطبیقی «دادگاه صلح» در نظام حقوقی ایران و انگلستان؛

تشکیلات، صلاحیت و آیین دادرسی
گروه مطالعات حقوقی و علوم انسانی

نویسندگان: نسرين مهرا | هادي رضوان

پیوند دائمی: <https://doi.org/10.30497/law.2025.247287.3655>

Copyright 2025 The Author(s).

Published by *Imam Sadiq University*, Tehran, Iran.

This work is fully Open Access under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license, allowing non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and not modified. *Islamic Law Research* strictly follows the ethical guidelines of the Committee on Publication Ethics (COPE), which all readers, authors, reviewers, and editors are expected to observe and uphold.

A Comparative Study of the Magistrates' Court in the Legal Systems of Iran and England: Structure, Jurisdiction, and Procedure

Nasrin Mehra • Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law,
Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. n_mehra@sbu.ac.ir

Hadi Rezvan • PhD Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Shahid
Beheshti University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) hadirezvan1376@gmail.com

Abstract

1. Introduction

The establishment and operation of Magistrates' Courts occupy a pivotal role in the administration of justice, reflecting broader efforts to address mounting caseloads, streamline procedures, and reduce costs. In many jurisdictions, these courts handle both criminal and civil matters of relatively lower severity, operating under expedited and less formal processes compared to higher courts. Historically, the Magistrates' Court model has deep roots in England, with recorded origins dating back to the 11th century and official legislative recognition in the 14th century. By contrast, in Iran, the existence of Magistrates' Courts has been marked by discontinuities, introduced formally in 1911 but then abolished and later reinstated at various intervals.

A renewed interest in the Magistrates' Court in Iran has emerged with the 2023 Law on "Dispute Resolution Councils," which reintroduces this judicial body as a critical mechanism for alleviating the caseload burden on other courts, speeding up legal proceedings, and reducing litigation costs. Despite its potential benefits, questions persist regarding the efficacy of this institution in its current form and whether it aligns with international best practices. This study, therefore, explores the comparative experiences of Iran and England to ascertain the organizational, jurisdictional, and procedural attributes that can best serve the objectives of a modern judicial system.

2. Research Question

This research addresses the core question of whether the reintroduced Magistrates' Courts in Iran, as legislated under the new "Dispute Resolution

Councils Law,” can effectively meet the twin goals of expediting judicial processes and reducing both administrative and public costs without compromising the quality of justice. Put differently, do these courts—when evaluated through the lens of England’s longstanding experience—contain the structural, jurisdictional, and procedural elements necessary to fulfill their intended mandate? Furthermore, the study queries what legal, institutional, or procedural reforms might be necessary for the Iranian model to maximize efficiency and preserve fair trial standards.

3. Research Hypothesis

The central hypothesis posits that the current iteration of Magistrates’ Courts in Iran, while significant in theory, is still in need of substantial reform to fully achieve its mandate. Specifically, the authors hypothesize that certain procedural mechanisms and jurisdictional definitions are either underdeveloped or insufficiently aligned with well-tested comparative frameworks, thereby limiting the courts’ capacity for expedient yet fair adjudication. By drawing on the established operations of England’s Magistrates’ Courts, this study anticipates that targeted legislative and procedural modifications will be essential for ensuring these courts deliver on their promises of efficiency and cost-effectiveness.

4. Methodology & Framework, if Applicable

To investigate these questions and test the hypothesis, the study employs a doctrinal and comparative research design. Primary and secondary legal sources—statutes, regulations, judicial decisions, and academic commentaries—are analyzed through library-based research methods. The comparative framework involves a structured examination of three core dimensions: (a) organization and administrative structure, (b) substantive and procedural jurisdiction, and (c) procedural processes and safeguards. England’s experience serves as the comparative benchmark, given its deep historical tradition of Magistrates’ Courts and their well-documented evolution. By systematically evaluating these dimensions in both jurisdictions, the study aims to identify specific areas for reform and improvement.

5. Results & Discussion

The comparative examination of Magistrates’ Courts in Iran and England reveals several noteworthy findings regarding their organizational structure, jurisdiction, and procedural frameworks. First, both legal systems share a similar objective in establishing Magistrates’ Courts: to expedite judicial processes, reduce the burden on higher courts, and minimize legal costs for both the state and the parties involved. This alignment stems from a recognition that swift and efficient resolution of relatively minor legal matters is essential to a well-functioning judiciary. However, the historical contexts in which these

courts have evolved, and the ways in which their mandates have been defined, vary considerably between the two countries.

From a structural viewpoint, one of the most significant differences lies in the background and qualifications of the magistrates or judges. England's long-established tradition employs lay magistrates – individuals without formal legal education – in the majority of its Magistrates' Courts, supported as needed by legal advisers. This approach capitalizes on community involvement and local knowledge, while simultaneously relieving the higher courts and professionally trained judges. Iran's model, on the other hand, involves legally trained judges who are official members of the judiciary. Given the Iranian legal culture and the emphasis on formal legal qualifications, professional judges are seen as enhancing procedural rigor and public confidence, even though such an arrangement might reduce some of the cost savings and local integration that characterize the English system.

Jurisdictional scope also differs markedly. While England entrusts its Magistrates' Courts with over 90% of criminal cases – primarily lower-level offenses – thus making them critical to the functioning of the entire criminal justice system, Iran's Magistrates' Courts play a more constrained role. In Iran, only minor offenses and smaller civil disputes fall within their remit, reflecting a more cautious approach to delegating judicial authority. This limited jurisdiction could be linked to Iran's intermittent historical experience with Magistrates' Courts and the absence of a deeply rooted social acceptance or cultural familiarity with them.

Procedurally, England's Magistrates' Courts have developed a series of well-tested mechanisms to accelerate proceedings and reduce expenses, such as simplified evidence rules and plea-based resolutions. Iran, while aiming to adopt similarly streamlined processes, has occasionally introduced measures – like restricting appeal rights for certain cases or bypassing formal indictments – that risk undermining fair trial principles if not carefully calibrated. The discussion thus centers on identifying reforms that preserve the benefits of quick resolutions while safeguarding defendants' and victims' rights, particularly the right to impartial adjudication and the right to appeal. This balance is crucial for ensuring the long-term legitimacy and effectiveness of Magistrates' Courts in Iran.

6. Conclusion

In terms of function and objectives – at least in theory and legislative intent – the Magistrates' Courts in Iran and England align. Both systems aim to expedite judicial proceedings and reduce the financial burdens of litigation. However, clear structural differences exist. In England, Magistrates' Courts predominantly consist of lay judges without formal legal training, a model that reflects a centuries-long tradition of community-driven justice. In contrast, Iran's

Magistrates' Courts feature judges who are formally educated legal professionals, appointed as official members of the judiciary. Given Iran's distinct legal and cultural environment, its reliance on professional judges appears both practical and beneficial, as it capitalizes on existing legal expertise and helps foster public trust.

Where jurisdiction is concerned, England's Magistrates' Courts hold a far more expansive remit – particularly in criminal matters, where they handle the bulk of lesser offenses. Iran's Magistrates' Courts, by contrast, exercise relatively narrow authority, limited to select minor offenses and certain civil or administrative matters. This difference underscores a fundamental divergence in the institutional role of Magistrates' Courts: whereas in England they function as the backbone of the lower criminal justice process, in Iran they serve more as a specialized mechanism to relieve the workload of higher courts.

Historically, England's uninterrupted use of Magistrates' Courts has also led to robust cultural acceptance. Citizens are generally accustomed to the idea of having lay community members adjudicate low-level cases, which enhances compliance and reduces the rate of appeals. Iran, however, lacks such a longstanding tradition. The institutional history of Magistrates' Courts in Iran has been sporadic, resulting in less public familiarity and potentially lower confidence in the final judgments. Hence, a broad delegation of authority to a newly reintroduced court system can trigger skepticism, especially if it lacks a strong cultural foundation.

Another issue arises from the staffing of these courts by relatively inexperienced judges in Iran. While relying on professional judges enhances legal rigor, younger or less experienced adjudicators may face challenges handling complex issues that occasionally arise in even minor cases. Limiting the scope of criminal jurisdiction and aligning sentencing powers with those of similarly situated courts in other jurisdictions could mitigate these concerns. Moreover, procedural reforms – such as the careful retention of appeal rights, the separation of prosecution and adjudication, and the use of streamlined but still robust evidentiary processes – are critical for guaranteeing fairness.

Overall, the reintroduction of Magistrates' Courts in Iran holds promise for expedited case resolution and cost reduction, but it must be accompanied by carefully calibrated reforms. Specialized branches for distinct case categories, constrained sentencing authority for inexperienced judges, and the preservation of core procedural safeguards would bolster the legitimacy and effectiveness of these courts, thereby enabling them to fulfill their legislatively mandated objectives.

Keywords: Magistrates' Court, Summary Proceedings, Principles of Fair Trial, Lay Judge.

مطالعه تطبیقی «دادگاه صلح» در نظام حقوقی ایران و انگلستان؛ تشکیلات، صلاحیت و آیین دادرسی

نسرین مهرا • استاد، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

n_mehra@sbu.ac.ir

هادی رضوان • دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

hadirezvan1376@gmail.com

(نویسنده مسئول)

چکیده

افزایش روزافزون شمار پرونده‌های حقوقی در معنای عام، که به افزایش اطاله دادرسی و هزینه‌های نظام‌های قضایی انجامیده است، منجر به ایجاد ضرورت تأمل و ارائه راهکارهایی برای جلوگیری از آفات این دو امر شده است، و در نتیجه نظام‌های قضایی مختلف به سمت استفاده از راهکارهای نظام‌های دیگر و بعضاً راهکارهای بدیع در جهت حل این معضلات حرکت کرده‌اند. نظام قضایی ایران نیز از این امر مستثنا نبوده و در این راستا گام برداشته است، که از جمله آخرین تحولات این حوزه، ایجاد دادگاه‌های صلح در «قانون شوراهای حل اختلاف» مصوب ۱۴۰۲ است. با تأسیس این نهاد در تشکیلات قضایی کشور این سوال ایجاد شده است که آیا این دادگاه می‌تواند در راستای تحقق اهداف فوق، مؤثر باشد؟ لذا در راستای پاسخ به این سوال، در نوشتار حاضر تلاش شده است تا با روش توصیفی تحلیلی، به مطالعه تطبیقی دادگاه صلح در کشور انگلستان به‌عنوان یکی از پرسابقه‌ترین نظام حقوقی در استفاده از این نهاد، به سوال فوق پاسخ داده شود و راهکارهای اصلاح و بهبود عملکرد این نهاد در نظام حقوقی ایران ارائه گردد. حسب نتیجه جستار، به‌نظر می‌رسد که دادگاه صلح در ایران در تحقق اهداف خود دچار چالش خواهد بود و جهت برون‌رفت از این مسأله، نیازمند اصلاح در تشکیلات و آیین دادرسی است.

واژگان کلیدی: دادگاه صلح، دادرسی اختصاری، اصول دادرسی عادلانه، قاضی غیرحرفه‌ای.

مقدمه

از جمله چالش‌های جدی در نظام قضایی ایران، چگونگی مواجهه با پرونده‌های روزافزون حقوقی و کیفری است که نظام قضایی کشور را از ابعاد مختلف تحت فشار قرار داده و هزینه‌های روزافزونی را به آن تحمیل کرده است. در این راستا، راهکارهای مختلفی از جمله قضازدایی از طریق واگذاری بخشی از وظایف قضات به نهادهای اداری یا مردمی یا پلیس، افزایش تعداد قضات و کارمندان، اعمال شیوه‌های پلیسی‌گری و... ارائه داده شده که از جمله مهم‌ترین این موارد در حقوق ایران، ایجاد شوراهای حل اختلاف و تشکیل دادگاه‌های صلح است. در این راستا، قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب سال ۱۴۰۲» که از جمله قوانین تحول‌آفرین در نظام تشکیلات قضایی کشور و حاوی ابتکارات تقنینی تأمل‌برانگیزی مانند احیای نهاد دادگاه صلح پس از گذشت بیش از ۳۰ سال در نظام قضایی کشور در راستای کاهش حجم کاری سنگین دیگر دادگاه‌های قضایی است.

دادگاه صلح مفهومی مصطلح در نظام‌های حقوقی دنیاست که در بسیاری از کشورها با عنوان «Magistrate Court» یا «Justice of Peace» شناخته می‌شود و با هدف تأمین سرعت در رسیدگی‌های قضایی و کاهش هزینه‌های نظام عدالت کیفری مورد استفاده قرار می‌گیرد. از جمله پرسابقه‌ترین کشورها در استفاده از دادگاه‌های صلح، انگلستان است که سابقه دادگاه‌های صلح در این کشور به قرن ۱۱ برمی‌گردد؛ هرچند نخستین بروز رسمی در متون قانونی از آن، متعلق به سال ۱۳۶۱ میلادی و قانون «قضات صلح»^۱ است (Gibson, 2009, p. 16).

در ایران نیز این نهاد دارای سابقه صدساله است، اما برخلاف نظام حقوقی انگلستان که این دادگاه حضور مستمر در این نظام قضایی داشته، سابقه این نهاد در ایران ادواری بوده است؛ توضیح اینکه این نهاد به شکل رسمی و تقنینی در سال ۱۲۹۰ و با تصویب قانون «اصول تشکیلات عدلیه و محاضر شرعیه و حکام صلحیه» در تشکیلات قضایی کشور در کنار و ذیل محاکم ابتداییه شکل گرفت و در قوانین متعدد بعدی از جمله قوانین «اصول محاکمات حقوق مصوب ۱۳۲۹ق» و «اصول محاکمات جزایی» صلاحیت‌های آن تعریف شد. این نهاد در سال ۱۳۱۸ و با تصویب

1. The Justices of The Peace Act

قانون «آیین دادرسی مدنی» از تشکیلات قضایی کشور حذف شد. عدم حضور دادگاه‌های صلح در تشکیلات قضایی کشور تا تصویب لایحه «تشکیل دادگاه‌های عمومی» مصوب شورای انقلاب در سال ۱۳۵۸ و احیای دوباره آن توسط این مصوبه ادامه داشت، اما لایحه یادشده نیز تداوم نداشت و پس از چند سال منسوخ شد. سرانجام در سال ۱۴۰۲ با تصویب قانون «شوراهای حل اختلاف»، این نهاد به تشکیلات قضایی کشور بازگشت؛ البته گفتنی است که شبیه‌ترین نهاد به دادگاه‌های صلح انگلستان در سابقه نظام قضایی ایران، شوراهای داوری بود که در سال ۱۳۴۵ بر اساس قانون «تشکیل شورای داوری» ایجاد شده بود.

پرسش‌های اساسی این است که آیا بازگشت دادگاه‌های صلح در قالب کنونی می‌تواند کارکردها و اهداف خود را که اساساً تسریع در رسیدگی به پرونده‌های قضایی و کاهش هزینه‌های دادرسی نظام قضایی و مردم است، در کنار حفظ کیفیت دادرسی عادلانه محقق کند؟ در این راستا، چه اصلاحاتی در تحقق اهداف این نهاد به آن کمک می‌کند؟

در این تحقیق با مطالعه تطبیقی دادگاه صلح در نظام قضایی انگلستان که دارای سابقه چند صدساله است با دادگاه صلح در ایران با روش توصیفی-تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای تلاش شده است که با تحلیل تشکیلات، صلاحیت‌ها و آیین دادرسی این نهاد در دو کشور یادشده، به این پرسش‌ها پاسخ داده شود و با توجه به تجربه انگلستان، راهکارهای اصلاحی برای تحقق کاهش اطاله و هزینه‌های دادرسی، افزایش سرعت در رسیدگی‌های قضایی توأم با حفاظت از اصول دادرسی عادلانه و کیفیت رسیدگی‌ها در دادگاه صلح در ایران ارائه شود.

گفتنی است که در خصوص دادگاه صلح در ایران، پژوهش مستقل و مستقیمی از منظر آیین پژوهش انجام نشده است و تنها می‌توان به دو مقاله «مبانی دادرسی بدون کیفرخواست در نظام‌های حقوقی ایران و انگلستان» به قلم نسرین مهرا و فرید ضرغامی و «رسیدگی‌های بدون کیفرخواست در حقوق ایران و انگلستان» نوشته غلامحسین الهام و امیرحسین بحیرایی اشاره کرد که هر دو به بررسی رسیدگی‌های بدون کیفرخواست در حقوق ایران و انگلستان پرداخته‌اند که تنها یکی از ویژگی‌های دادگاه صلح در ایران و انگلستان است که البته در زمان انتشار این دو مقاله در ایران دادگاه صلحی وجود نداشته است. همچنین، در راستای نقد قانون «شورای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲»، مقالات «نقدی بر قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ در آیین قانون آیین

دادرسی کیفری موضوعه» به قلم میرحامد خانی و مجتبی دهقاندار، «تحلیل و بررسی نوآوری‌ها و تغییرات قانون شورای حل اختلاف» نوشته داوود محبی و حسین ملکشاهی و «صلاحیت دادگاه صلح در قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲» به قلم حسین کاویار و مهدی امینی به رشته تحریر درآمده‌اند که تنها به بررسی تعارضات و اشکالات ناشی از تعارض قوانین که با تصویب این قانون حادث می‌شود و نیز نوآوری‌های تقنینی ناشی از آن پرداخته‌اند که از پژوهش حاضر که به بررسی مبنایی، تطبیقی و تشکیلاتی دادگاه صلح پرداخته است، متمایز هستند.

این پژوهش در سه بخش تشکیلات، صلاحیت‌ها و آیین دادرسی به بررسی تطبیقی دادگاه صلح در ایران و انگلستان و میزان کارآمدی دادگاه صلح در ایران و راهکارهای ارائه‌شده برای تحقق اهداف آن خواهد پرداخت. در هر بخش، ابتدا به تحلیل ویژگی‌های دو نظام حقوقی در حیطه یادشده پرداخته می‌شود و سپس بر اساس آن، تحلیلی از نقاط ضعف و قوت دادگاه صلح در ایران و الزامات اصلاحی آن ارائه می‌شود.

۱. تشکیلات

تشکیلات دادگاه‌ها ازجمله امور مؤثر بر هزینه‌های نظام قضایی و اطاله دادرسی است؛ زیرا میزان حقوق پرداختی به قضات دادگاه‌ها ازجمله مهم‌ترین هزینه‌های نظام‌های قضایی است. همچنین، تخصص قضات و تعداد دادگاه‌های قابل تشکیل نیز ازجمله مهم‌ترین مؤلفه‌های اثرگذار در میزان اطاله دادرسی در نظام‌های قضایی است. در کنار این هدف مهم، ضروری است که با توجه به هدف اساسی از تشکیل نظام‌های قضایی که همان نیل به عدالت است که در صدر اصل ۱۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز مورد تصریح قرار گرفته است، به این مهم نیز توجه شود که کاهش هزینه‌ها تنها در صورتی پذیرفتنی است که به تحقق عدالت لطمه نزنند. در این بخش از پژوهش، تشکیلات دادگاه صلح در ایران و انگلستان با توجه به موارد بالا مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱.۱. انگلستان

در نظام حقوقی انگلستان برخی از دادگاه‌های صلح توسط قضات حرفه‌ای تشکیل می‌شوند، اما اساس و شاخصه تمییز دادگاه‌های صلح از دیگر دادگاه‌ها را می‌توان رسیدگی توسط قضات غیرحرفه‌ای یا غیرحقوقی به‌علاوه یک منشی دادگاه دانست که در هیئت‌های چندنفره به پرونده‌ها

استماع و حکم صادر می‌کنند. گفتنی است در این نظام حقوقی، استفاده از افراد غیر حرفه‌ای یعنی افرادی که فاقد تحصیلات حقوقی و صلاحیت‌های قاضی حرفه‌ای هستند، در تصمیم‌گیری‌های قضایی دارای سابقه دیرین است که مثال بارز آن حضور هیئت منصفه به‌عنوان یکی از ارکان اساسی رسیدگی‌های قضایی است. دادگاه صلح را می‌توان نمونه بارز قضاوت توسط اشخاص غیر حرفه‌ای دانست. دادگاه صلح در این نظام حقوقی به دو شیوه زیر تشکیل می‌شود.

۱.۱.۱. هیئت متشکل از قضات غیر حرفه‌ای به همراه منشی حقوقی

حدود ۱۷۵۰۰ قاضی غیر حرفه‌ای^۱ به‌عنوان قاضی پاره‌وقت در دادگاه‌های صلح حضور دارند که به‌صورت جمعی و تحت هیئت‌های حداکثر سه نفره که تا سال ۱۹۹۶، تعداد آن‌ها به هفت نفر نیز می‌رسید، به پرونده‌های ارجاعی رسیدگی می‌کنند. از سوی دیگر، در برخی موارد خاص، قاضی واحد غیر حرفه‌ای می‌تواند به‌صورت فردی در برخی موارد مانند حکم تفتیش^۲ یا اخطاریه بازداشت^۳ یا تعیین چگونگی رسیدگی در جرائم دووجهی^۴ حکم صادر کند. از سال ۲۰۱۵ و تصویب قانون «عدالت کیفری و دادگاه‌ها»^۵، قاضی غیر حرفه‌ای واحد، صلاحیت محاکمه و تعیین کیفر در خصوص جرائم جنایی بسیار سطح پایین را که فاقد مجازات حبس هستند، دارا شد (Huxley-Binns et al, 2017, p. 458).

قضات غیر حرفه‌ای نیاز به مدرک تحصیلی خاصی ندارند، اما باید در بازه سنی ۱۸ تا ۶۵ سال و دارای حسن شهرت باشند. همچنین، بر اساس دستورالعمل صادره توسط رئیس قوه قضائیه در سال ۱۹۹۸، قضات صلح باید دارای شخصیت خوب، درک و ارتباط اجتماعی مناسب، آگاهی اجتماعی بالا، پختگی و خلق‌وخوی سالم، توانایی قضاوت ذهنی صحیح و تعهد و قابلیت اطمینان باشند و در ابتدای امر تعهد دهند که حداقل ۲۶ نصف روز در سال در دادگاه‌های یادشده حاضر باشند (Annex to the reply from the Lord Chancellor, n.d).

1. Lay Magistrate

2. Search Warrants

3. Warrants for Arrest

۴. این جرائم در واقع جرائمی هستند که هم قابلیت رسیدگی تحت کیفرخواست در دادگاه جزا را دارند و هم قابل رسیدگی اختصاری در دادگاه صلح هستند و چگونگی رسیدگی به آن‌ها در فرایند تعیین نحوه رسیدگی تعیین می‌شود.

5. The Criminal Justice and Courts Act 2015.

بر اساس ماده ۱۱ قانون «دادگاه‌ها مصوب ۲۰۰۳»، رئیس قوه قضائیه می‌تواند قضات صلح را از مقام خود برکنار کند. این موضوع می‌تواند به دلیل از دست دادن صلاحیت‌های مورد نیاز یا بدرفتاری، عدم رعایت استانداردهای تعیین‌شده و امتناع یا غفلت از مشارکت در وظایف محوله رخ دهد. همچنین، بر اساس ماده ۱۲ قانون یادشده، در صورتی‌که قاضی صلح از وظایف قضایی خود خودداری کند یا ناتوان شود یا به مدتی که تعهد داده است در دادگاه حاضر نشود، رئیس قوه قضائیه می‌تواند نام وی را در فهرست ذخیره قضات صلح قرار دهد؛ البته گفتنی است که بر اساس قانون «دادگاه‌ها و خدمات حقوقی مصوب ۱۹۹۰»^۱، این قضات در وظایف قضایی خود که با حسن نیت انجام داده‌اند، دارای مصونیت هستند. بنابراین، حتی اگر عملی فراتر از صلاحیت آن‌ها باشد، اما آن‌ها صادقانه معتقد باشند که در حدود اختیارات خود عمل کرده‌اند، نمی‌توان آن‌ها را مورد مؤاخذه قرار داد.

در کنار قضات غیرحرفه‌ای، هر هیئت توسط یک منشی یا مشاور حقوقی^۲ کمک می‌شود که منشی یادشده باید دست‌کم به مدت ۵ سال، سابقه فعالیت تحت عنوان وکیل دادگستری یا مشاور حقوقی را داشته باشد و دانشکده قضایی^۳ وظیفه آموزش این اشخاص را بر عهده دارد (Huxley-Binns et al, 2017, p. 462). بر اساس تبصره ۳ ماده ۲۸ قانون «دادگاه‌های صلح مصوب ۱۹۷۹»^۴ مهم‌ترین وظیفه منشی دادگاه صلح، مشاوره و راهنمایی قضات دادگاه صلح در موارد قانونی اعم از ماهوی و شکلی است. افزون‌براین، یادداشت‌برداری از فرایند دادگاه، تفهیم یا ارائه اتهام^۵ به متهم، کمک و مشورت به متهم فاقد وکیل برای ارائه دفاعیات از خود نیز از جمله وظایف منشی دادگاه صلح عنوان شده است. گفتنی است که اصولاً مشاوره‌های منشی دادگاه صلح به‌صورت علنی و در جلسه دادگاه است، اما جنبه الزام‌آور برای قضات صلح ندارد (Sprack & Engelhardt-sprack, 2019, p. 167).

گفتنی است منشی یا مشاور حقوقی دادگاه‌های صلح از ابتدای تشکیل این نهاد، در ترکیب رسیدگی حضور نداشتند، بلکه با گذشت زمان و گسترش امور و نیاز به حضور افراد متخصص در

-
1. Courts and Legal Services Act 1990
 2. Magistrate Clerk
 3. The Judicial College
 4. Justices of the Peace Act 1979
 5. Information

دادگاه‌های صلح، به این نهاد اضافه شدند و از سال ۱۸۷۷ و تصویب قانون «مشاوران دادگاه»^۱، پرداخت حقوق به آن‌ها الزامی شد؛ البته باید عنوان کرد که از سال ۱۳۶۱ میلادی، یک نفر آشنا به امور حقوقی در ترکیب چندنفره قضاات صلح حضور داشت، اما وی تنها جزئی از ترکیب چندنفره بود و تنها یک حق رأی داشت و وظایف کنونی منشی بر عهده وی نبود (Astor, 1984, pp. 38-50). شایان توجه است که اختیارات منشی دادگاه صلح در دهه‌های اخیر افزایش داشته است. به نظر می‌رسد افزایش اختیارات قضایی و شبه قضایی اعطاشده به منشیان دادگاه‌های صلح هم‌زمان با افزایش استفاده از قضاات حرفه‌ای در دادگاه‌های صلح، نشان‌دهنده حرکت تلویحی به سمت حرفه‌ای‌سازی بیشتر دادگستری و کاهش نقش قضاات غیرحرفه‌ای است (Jane C. Donoghue, 2014, p. 942)؛ البته گفتنی است که با وجود تحولات رخ داده در این دسته از دادگاه‌های صلح، همچنان قضاات غیرحرفه‌ای در مقایسه با منشی‌های دادگاه، نقش اصلی را دارند و احراز مجرم‌ان و تعیین میزان کیفر بر عهده آن‌هاست.

در خصوص مبنای مشروعیت قضاوت قضاات غیرحرفه‌ای، به نظر می‌رسد همان‌طور که حضور هیئت منصفه در کنار قضاات دادگاه‌ها در نظام قضایی انگلستان از ارکان مهم دادگاه‌های جزا و از پایه‌های مشروعیت آرای صادره از این دادگاه‌هاست، مشروعیت تصمیم‌گیری اشخاص فاقد تحصیلات حقوقی در دادگاه‌های صلح نیز از این موضوع نشئت می‌گیرد که قضاات این دادگاه‌ها از افرادی تشکیل شده‌اند که از همان جامعه تحت تأثیر فعالیت‌های جنایی انجام‌شده، برخاسته‌اند و می‌توانند نماینده وجدان عمومی و عرف جامعه باشند (Partington, 2012, p. 119).

۲.۱.۱. قاضی حرفه‌ای یا حقوق‌بگیر^۲

در کنار شیوه یادشده که قضاات غیرحرفه‌ای در کنار منشی حقوقی، ترکیب دادگاه صلح را تشکیل می‌دهند، روش دیگری نیز برای تشکیل این دادگاه وجود دارد که آن هم استفاده از یک قاضی حرفه‌ای دارای تحصیلات حقوقی است. در واقع، قضاات حرفه‌ای مستخدمان رسمی و حقوق‌بگیر قوه قضائیه هستند که بر اساس تبصره ۳ ماده ۱۶ قانون «قضاات صلح مصوب ۱۳۷۹»، این قضاات

1. Justices Clerks Act
2. District Judges

دارای همان اختیارات هیئت‌های متشکل از قضات غیرحرفه‌ای هستند، اما تفاوت رسیدگی این دو در آن است که قاضی حرفه‌ای می‌تواند یک پرونده را به‌تنهایی رسیدگی کند حال آنکه دست‌کم دو قاضی غیرحرفه‌ای باید در کنار یکدیگر باشند تا بتوانند به جرم اختصاری رسیدگی کنند. این موضوع در کنار دانش و تجربه حقوقی وی، قاضی حرفه‌ای را قادر می‌سازد که به پرونده‌های خود بسیار سریع‌تر از قضات غیرحرفه‌ای که فاقد سواد حقوقی و نیازمند مشورت بین خود و منشی دادگاه صلح هستند، رسیدگی کند.

گفتنی است که در سال ۲۰۱۶، حدود ۱۴۰ قاضی حرفه‌ای یا حقوق‌بگیر در نظام قضایی دادگاه‌های صلح انگلستان حضور داشتند که در مقابل تعداد قضات غیرحرفه‌ای این عدد ناچیز است (Huxley-Binns et al, 2017, pp. 445). بر اساس قانون «دادگاه‌های مصوب ۲۰۰۳»^۱ این قضات بر اساس توصیه رئیس قوه قضائیه^۲ از میان وکلای دادگستری^۳ یا مشاوران حقوقی^۴ با هفت سال سابقه و تأیید و حکم ملکه انتخاب می‌شوند. شایان توجه است که حدود نیمی از این قضات در لندن هستند و بقیه در دیگر شهرها و مناطق انگلستان فعالیت دارند.

در نظام حقوقی انگلستان در خصوص میزان استفاده از قضات حرفه‌ای و قضات غیرحرفه‌ای و برتری یکی بر دیگری اختلاف نظر وجود دارد. حامیان قضات غیرحرفه‌ای به تجربه وسیعی از زندگی که توسط این قضات به دادگاه آورده می‌شود، تکیه می‌کنند. افزون‌براین، معتقدند که به دلیل تعامل میان اعضای هیئت و جمعی بودن تصمیم‌گیری، احتمال بیشتری برای تصمیم دقیق‌تر و عادلانه‌تر در این دادگاه‌ها وجود دارد. در مقابل، کسانی که طرفدار استفاده بیشتر از قضات حرفه‌ای هستند، بر سرعت و کارایی بیشتر و توانایی آن‌ها در رسیدگی به پرونده‌های طولانی‌تر و پیچیده‌تر تمرکز می‌کنند (Sprack & Engelhardt-sprack, 2019, p. 84). گفتنی است بر اساس تحقیقات، مشخص شده است که قضات حرفه‌ای در مدت زمان یکسان، ۲۲ درصد بیشتر از سیستم قاضی غیرحرفه‌ای، به پرونده‌ها رسیدگی می‌کند (Morgan & Russell, 2000, p. 87).

-
1. Courts Act 2003
 2. Lord Chancellor
 3. Barrister
 4. Solicitor

۲.۱. ایران

استفاده از قضاات غیرحرفه‌ای و فاقد تحصیلات حقوقی در نظام حقوقی ایران نیز مسبوق به سابقه است و در قانون «تشکیل شورای داور» این موضوع پیش‌بینی شده بود و پیش از آن نیز «امنای صلح» یادشده در قانون «اصول تشکیلات عدلیه و محاضر شرعیه و حکام صلحیه» فاقد تحصیلات حقوقی بودند و امروزه نیز بر اساس اصل ۱۶۸ قانون اساسی، رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی باید با حضور هیئت منصفه صورت گیرد، اما دادگاه صلح یادشده در قانون جدید، تشکیلاتی متفاوت از اکثریت دادگاه‌های صلح شرح داده‌شده در انگلستان که همان نوع اول این دادگاه‌هاست، دارد؛ زیرا همان‌طور که در بخش پیش گفته شد، اصلی‌ترین ویژگی تشکیلاتی دادگاه صلح در نظام حقوقی انگلستان، اتکای آن‌ها به استفاده از افراد محلی و فاقد تحصیلات حقوقی است که به قضاات غیرحرفه‌ای مشهور شده‌اند، اما در قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲»، تشکیلات دادگاه صلح به شکل دیگری پی‌ریزی شده است.

بر اساس ماده ۴ قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲»، دادگاه‌های صلح در حوزه قضایی شهرستان و به‌عنوان بخشی از شعب دادگاه‌های دادگستری و تحت مدیریت و نظارت رئیس آن حوزه قضایی تشکیل خواهند شد. بر اساس تبصره ۲ ماده ۱۲ این قانون، دادگاه صلح با حضور رئیس یا دادرس علی‌البدل رسمیت می‌یابد. نتیجه در کنار هم گرفتن این دو ماده قانونی این است که اولاً، در نظام قضایی ایران، قضاوت در دادگاه صلح بر عهده قاضی خواهد بود. ثانیاً، این قاضی به‌صورت منفرد در این دادگاه قضاوت خواهد کرد. بنابراین، همه احکام که بر یک قاضی جاری است، بر این قضاات نیز جاری خواهد بود.

انتصاب قضاات این دادگاه نیز بر اساس بند ۳ اصل ۱۵۸ قانون اساسی، بر عهده رئیس قوه قضائیه است؛ البته شرایط قاضی در نظام حقوقی ایران بر اساس اصل ۱۶۳ قانون اساسی توسط قانون تعیین می‌شود و انتصاب این اشخاص توسط رئیس قوه قضائیه به معنای قدرت مطلق وی در تعیین قضاات نیست، بلکه این موضوع مقید به وجود شرایط تعیین‌شده توسط قانون است که در حال حاضر قانون «شرایط انتخاب قضاات دادگستری مصوب ۱۳۶۱ با اصلاحات و الحاقات بعدی» و «آیین‌نامه نحوه جذب، گزینش و کارآموزی داوطلبان تصدی امر قضا و استخدام قضاات ۱۳۹۲» مصوب رئیس قوه قضائیه در این زمینه حاکم است که بر اساس ماده واحده قانون یادشده، «ایمان، عدالت و تعهد عملی نسبت به موازین اسلامی و وفاداری به نظام جمهوری

اسلامی ایران»، «طهارت مولد»، «تابعیت ایران»، «انجام خدمت وظیفه یا دارا بودن معافیت قانونی»، «صحت مزاج»، «توانایی انجام کار» و «عدم اعتیاد به مواد مخدر» شرایط استخدام قاضی است که در ماده ۱۳ آیین‌نامه یادشده در بالا، افزون بر این شرایط، «حسن شهرت، اخلاق و امانت‌داری» و «محدودیت سنی ۲۲ تا ۳۶ سال» نیز افزوده شده است که به نظر می‌رسد با توجه به اصل ۱۶۳ قانون اساسی، خارج از حوزه صلاحیت آیین‌نامه است و باید توسط قانون تعیین شود.

در خصوص عزل و برکناری قضات این دادگاه‌ها نیز مانند دیگر قضات، اصل ۱۶۴ قانون اساسی که ازجمله اصول مهم قانون اساسی ایران در راستای حفظ استقلال قضات است، جاری خواهد بود. براین اساس، قضات دادگاه صلح نیز تنها پس از محاکمه و اثبات جرم یا تخلف قابل عزل خواهند بود. گفتنی است در حال حاضر قانون «نظارت بر رفتار قضات مصوب ۱۳۹۲» در این زمینه حاکم است. بر اساس ماده ۶ این قانون، رسیدگی به تخلفات قضات در صلاحیت دادگاه عالی انتظامی قضات و بر اساس ماده ۴۴ این قانون، رسیدگی به دوام صلاحیت قضات در صلاحیت دادگاه عالی رسیدگی به صلاحیت قضات است که رأی این دادگاه در صورت تأیید رئیس قوه قضائیه قابلیت اجرا خواهد داشت.

۳.۱. الزامات اصلاحی در حقوق ایران؛ رجحان قاضی حرفه‌ای بر هیئت چندنفره غیرحرفه‌ای در ایران

همان‌طور که مشخص است، شاخصه اصلی، تعیین‌کننده و تمیزدهنده در تشکیلات دادگاه‌های صلح در حقوق انگلستان و ایران، ویژگی اشخاص صادرکننده رأی از بُعد داشتن تحصیلات حقوقی و مستخدم دولت بودن است. در حقوق انگلستان از هر دو روش قضات حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای با غلبه نوع اول بهره گرفته شده، اما در حقوق ایران این موضوع منحصر به استفاده از قضات حرفه‌ای شده است. اکنون پرسش اساسی این است که کدام یک از این دو روش برای کمتر شدن هزینه‌های نظام قضایی و اطلاع دادرسی در کنار تحقق حداکثری عدالت کارآمدتر است؟

مطالعات در انگلستان فواید استفاده از هیئت‌های غیرحرفه‌ای را در «هزینه مستقیم ناشی از پرداخت حقوق کمتر (حدود یک‌پنجم هزینه استفاده از قضات حرفه‌ای)»، «نشست گرفتن از سنت تاریخی خدمات عمومی داوطلبانه و دموکراسی مشارکتی در انگلستان و ارتباط بیشتر با جامعه»، «تصمیم‌گیری جمعی که به تعادل آرا کمک می‌کند» و «داشتن اطلاعات محلی بیشتر» دانسته‌اند.

در مقابل، «صدور رأی‌های متناقض در پرونده‌های مشابه»، «سرعت کمتر در رسیدگی به پرونده‌ها»، «تعصب در ارزش‌گذاری شواهد ارائه‌شده توسط پلیس» و «مدیریت ضعیف‌تر جلسه رسیدگی» نسبت به قضاات حرفه‌ای را عنوان کرده‌اند (Elliott & Quinn, 2017, pp. 288-290).

به نظر می‌رسد با توجه به محدودیت‌های موجود در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که در اصل ۱۶۳ قانون اساسی تعیین ویژگی‌های قاضی را بر اساس فقه دانسته است که در بیشتر کتاب‌های فقهی از جمله شرح لمعه (الجبعی‌العاملی) (الشهیدالثانی)، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ص. ۲۳۶، شرایع الاسلام (حلی) (محقق)، ۱۴۰۸ق، ج ۴، ص. ۵۹ و تحریرالوسیله (خمینی)، ۱۳۹۲، ص. ۳۸۵، شرط قضاوت اجتهاد دانسته شده است که خود نیازمند تحقیق تفصیلی است، اما در نگاه نخست، قرابتی با قضاوت قضاات غیرحرفه‌ای ندارد. همچنین، با توجه به شرایط خاص فرهنگی ایران که برخلاف سنت حقوقی انگلستان، دادگاه صلح جایگاه پررنگی در سنت حقوقی ایران ندارد و وجود فارغ‌التحصیلان کافی علم حقوق در کشور، استفاده از شیوه قضاات حرفه‌ای در دادگاه‌های صلح ایران مناسب‌تر و کارآمدتر ارزیابی می‌شود و به نظر می‌رسد که از نظر هزینه مستقیم نیز با توجه به این موضوع که حقوق قضاات در ایران فاصله زیادی با اشخاص عادی ندارد و از سویی رأی شخص غیرحرفه‌ای نیز نمی‌تواند قاطع باشد و درنهایت، باید توسط قاضی حرفه‌ای رسیدگی شود، استفاده از قضاات غیرحرفه‌ای نمی‌تواند به اندازه شایان توجهی در هزینه‌های رسیدگی مؤثر باشد؛ هرچند به نظر می‌رسد تشکیل دادگاه‌های صلح به‌نفسه هزینه اولیه زیادی را به نظام قضایی کشور تحمیل کند که شاید از این منظر و اصل تشکیل این دادگاه‌ها تأمل‌برانگیز باشد.

۲. صلاحیت

دیگر مؤلفه مهم در بررسی تشکیلات قضایی هر دادگاهی، صلاحیت دادگاه‌هاست که این موضوع در خصوص دادگاه صلح نیز جاری است. در این بخش، به بررسی این موضوع در خصوص دادگاه صلح در ایران و انگلستان پرداخته می‌شود.

۲.۱. انگلستان

دادگاه صلح در انگلستان دارای صلاحیت‌های گسترده‌ای است که مجموعه‌ای از امور اداری، مدنی و کیفری را دربرمی‌گیرد که البته تمرکز اصلی آن بر پرونده‌های کیفری است. این دادگاه‌ها از ابتدای تشکیل خود افزون‌بر امور قضایی، دارای نقش ویژه‌ای نیز در اداره محلات و شهرها بودند؛

به‌گونه‌ای که جلوه‌هایی از این موضوع همچنان در صلاحیت‌های این دادگاه‌ها حضور دارد. از جمله این امور می‌توان به صدور پروانه کسب برخی مشاغل مانند تاکسی‌تلفنی‌ها و فروشندگان مشروبات الکلی، اعطای مجوز برای برگزاری مناسبت‌های عمومی مانند برگزاری جشن فارغ‌التحصیلی، پیگیری پرداخت برخی عوارض مانند عوارض شهری، پرداخت حق تلویزیون، پرداخت قبوض آب، برق، گاز و ... اشاره کرد؛ البته گفتنی است از سال ۲۰۰۳، با توجه به درگیر شدن بخش زیادی از توان و زمان دادگاه‌های صلح در این‌گونه امور، تمایل به واگذاری این مسئولیت‌ها به پلیس و دیگر نهادها و بر عهده گرفتن تجدیدنظر در تصمیمات این نهادها در دادگاه‌های صلح افزایش یافته است (Huxley-Binns et al, 2017, p. 459) و این دادگاه‌ها به‌عنوان دادگاه استیناف در تصمیمات مقامات محلی در امور صدور مجوز عمل می‌کنند (Slapper & Kelly, 2017, p. 232).

همچنین، دادگاه صلح به برخی از پرونده‌های حقوقی به‌ویژه در حوزه خانواده رسیدگی می‌کند که ازجمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به پرونده‌های طلاق قضایی زن و شوهر، نفقه، حکم نسب، سرپرستی صغار، احکام فرزندخواندگی و احکام ترافعی اشاره کرد (مهر، ۱۳۹۴، ج ۱، ص. ۱۷۰). در خصوص رسیدگی به پرونده‌های خانواده، تا پیش از سال ۲۰۱۳، قضات صلح در ترکیب یک هیئت ویژه به طیف وسیعی از مسائل مربوط به خانواده و فرزندان رسیدگی می‌کردند، اما به دنبال تصویب قانون «جرم و دادگاه‌ها مصوب ۲۰۱۳»^۱، اختیارات این دادگاه به دادگاه ترکیبی جدید خانواده منتقل شد که در آن یک شعبه متشکل از دو یا سه قاضی غیرحرفه‌ای به پرونده‌های ساده‌تر رسیدگی می‌کنند و پرونده‌های جدی‌تر توسط قضات حرفه‌ای دادگاه صلح یا قضات دادگاه عالی رسیدگی می‌شود (Huxley-Binns et al, 2017, p. 459).

صلاحیت اصلی دادگاه صلح در نظام حقوقی انگلستان، رسیدگی به پرونده‌های کیفری است؛ به‌گونه‌ای که همه پرونده‌های کیفری پس از طی مرحله دادستانی به این دادگاه ارسال می‌شوند. سپس بر اساس اینکه از چه نوع جرائمی باشند یا به دادگاه جزا ارسال می‌شوند یا در خود دادگاه صلح تعیین تکلیف می‌شوند (Finch & Fafinski, 2017, p. 70)؛ توضیح اینکه، جرائم اختصاری

1. Crime and Courts Act 2013.

در دادگاه صلح رسیدگی می‌شود و جرائم قابل کیفرخواست به صورت مستقیم^۱ به دادگاه جزا ارسال می‌شود، اما جرائم دووجهی که هم قابل رسیدگی در دادگاه صلح و هم در دادگاه جزا هستند، باید فرایند تعیین چگونگی رسیدگی را طی کنند تا دادگاه صالح برای رسیدگی به آن مشخص شود. در ادامه، به تفصیل به این مباحث پرداخته خواهد شد.

در نظام حقوقی انگلستان، جرائم از یک دیدگاه به سه دسته جرائم اختصاری^۲، دووجهی^۳ و قابل کیفرخواست^۴ تقسیم می‌شوند. جرائم اختصاری عمدتاً شامل جرائمی می‌شوند که بیشترین مجازات آن‌ها ۱۲ ماه حبس یا ۵۰۰۰ پوند جزای نقدی است، اما مصادیق دقیق آن با قوانین و مقررات مشخص می‌شود (Slapper & Kelly, 2017, p. 311). این جرائم به جز در موارد استثنایی مانند هنگامی که یک جرم اختصاری به همراه یک جرم قابل کیفرخواست ارتکاب یافته باشد یا به آن مرتبط باشد که در این صورت باید به صورت تجمیعی در دادگاه جزا مورد رسیدگی قرار گیرند (Spark & Engelhardt-sprack, 2019, p. 193)، در دیگر موارد در دادگاه صلح رسیدگی می‌شوند که بیشتر شامل جرائم ضرب و جرح‌های خفیف و کم‌اهمیت و تخلفات رانندگی می‌شوند (مهرا، ۱۳۹۸، ج ۱، ص. ۵۹۵).

در مقابل جرائم اختصاری، جرائم قابل کیفرخواست قرار دارند که با صدور کیفرخواست و در دادگاه جزا مورد رسیدگی قرار می‌گیرند. این دسته از جرائم شامل جرائم خشن و شدید مانند قتل عمد و تجاوز به عنف هستند که توسط یک قاضی حرفه‌ای و هیئت منصفه در دادگاه جزا محاکمه می‌شوند (مهرا، ۱۳۹۴، ج ۱، ص. ۱۲۲). این جرائم در دادگاه صلح مورد رسیدگی قرار نمی‌گیرند، اما بر اساس ماده ۵۱ قانون «جرم و انحراف مصوب ۱۹۹۸»^۵، در این پرونده‌ها نیز دادگاه‌های صلح ایفای نقش می‌کنند و امور اداری اولیه و صدور قرارهای تأمین توسط این دادگاه‌ها انجام می‌شود و سپس پرونده برای رسیدگی به دادگاه جزا ارسال می‌شود.

دسته دیگری از جرائم با عنوان جرائم دووجهی نام‌گذاری شده‌اند. این جرائم، جرائمی هستند که هم قابلیت رسیدگی در دادگاه جزا را دارند و هم قابل رسیدگی اختصاری در دادگاه صلح

1. Bypass
2. Summary Offences
3. Either Way Offences
4. Indictable Offences
5. Crime and Disorder Act 1998

هستند. این جرائم باید فرایند تعیین چگونگی رسیدگی^۱ را طی کنند که بر اساس آن مشخص می‌شود که به این اتهام در دادگاه صلح رسیدگی شود یا باید در دادگاه جزا مورد رسیدگی قرار گیرد. این فرایند در مواد ۱۸ تا ۲۱ و ۲۳ قانون «دادگاه‌های صلح مصوب ۱۹۸۰» بیان شده است و مستند به آن، برای آنکه اتهام فرد برای جرم دوجهی در دادگاه صلح مورد رسیدگی قرار گیرد، اولاً، دادگاه صلح باید این موضوع را مناسب ببیند. ثانیاً، متهم نسبت به رسیدگی در دادگاه صلح رضایت داشته باشد و خواستار رسیدگی در دادگاه جزا نباشد.

افزون‌بر موارد بالا، رسیدگی به جرائم اطفال در بازه سنی ۱۰ تا ۱۷ سال نیز در زیرمجموعه‌های دادگاه صلح انجام می‌گیرد، اما صلاحیت این دادگاه‌ها از منظر اعطای مجازات محدود است و تنها امکان محکوم کردن اطفال به حداکثر دو سال حبس یا آموزش وجود دارد (Huxley-Binns et al, 2017, p. 459).

صلاحیت دادگاه‌های صلح در انگلستان از سال‌های ۱۶۶۳ به بعد روزبه‌روز در حال گسترش بوده است (Darby, 2015, p. 34). همچنین با توجه به این مهم که غالب جرائم پرتکرار در نظام کیفری انگلستان در دسته جرائم اختصاری قرار می‌گیرند و متهمان جرائم دوجهی نیز با توجه به سابقه دادگاه صلح در استفاده کمتر از مجازات‌های شدید و همچنین سرعت بیشتر در رسیدگی در مقایسه با دادگاه‌های جزا، رسیدگی در دادگاه صلح را انتخاب می‌کنند، این موضوع پررنگ‌تر نیز شده است؛ بیش از ۹۰ درصد از پرونده‌های کیفری در انگلستان، در دادگاه صلح مورد رسیدگی قرار می‌گیرند (Sprack & Engelhardt-sprack, 2019, p. 145).

نکته مهم در خصوص دادگاه‌های صلح و صلاحیت آن‌ها در امور کیفری این است که بر اساس ماده ۱۵۴ قانون «عدالت کیفری مصوب ۲۰۰۳»^۲، حداکثر صلاحیت و توان دادگاه صلح در کیفردهی مجرمان، ۱۲ ماه حبس است و این دادگاه‌ها چه در خصوص جرائم اختصاری و چه در خصوص جرائم دوجهی که در آن‌ها رسیدگی شود، هرچند مجازات قانونی جرم یادشده بیش از این مقدار باشد، صلاحیت صدور مجازات حبس بیش از ۱۲ ماه را ندارند. این قاعده با توجه به غیرحرفه‌ای بودن اغلب قضات این دادگاه‌ها، محدودیت مهم و مفیدی را در صلاحیت کیفری این

1. Determining The Mode of Trial
2. Criminal Justice Act 2003

دادگاه‌ها ایجاد کرده است.

۲.۲. ایران

قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲» نیز در ماده ۱۲ خود، صلاحیت‌های دادگاه صلح را تعیین کرده است که به نظر مانند دادگاه صلح در انگلستان، صلاحیت‌های دادگاه صلح در ایران را نیز می‌توان در سه دسته اداری، مدنی و کیفری دسته‌بندی کرد که البته به نظر می‌رسد برخلاف دادگاه صلح در انگلستان که در حوزه پرونده‌های کیفری دارای نقش عمده و تعیین‌کننده‌ای است و افزون بر صلاحیت رسیدگی به عنوان مرجعی برای ارجاع نیز عمل می‌کند، دادگاه صلح در ایران در پرونده‌های کیفری دارای نقش عمده‌ای نیست و صلاحیت آن محدود در رسیدگی به برخی جرائم خاص است.

به نظر می‌رسد برخی موارد مصرح در ماده ۱۲ قانون «شورای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲» را می‌توان در دسته اعمال اداری قرار داد. از جمله این موارد می‌توان به صدور گواهی انحصار وراثت، مهر و موم ترکه و رفع آن، اصلاح و استرداد شناسنامه، اصلاح مشخصات مدرک تحصیلی، الزام به اخذ پایان کار، الزام به صدور شناسنامه و تصحیح و تغییر نام اشاره کرد. برخی از امور یادشده در ادبیات سنتی حقوق ایران با عنوان امور حسبی شناخته می‌شوند، اما به نظر می‌رسد با توجه به ماهیت این اعمال که لزوماً دارای طرفین دعوی نیستند و در عمده موارد آن تنها برای حسن انجام دادن امور وضع شده‌اند، این امور را می‌توان در دسته امور اداری قرار داد.

دسته دیگر دعاوی مدنی یا حقوقی در معنای اخص هستند که مطابق این قانون در صلاحیت دادگاه صلح قرار داده شده است که از آن جمله می‌توان به دعاوی مالی تا یک میلیارد ریال، تصرف عدوانی، مزاحمت و ممانعت از حق، دعاوی جهیزیه، مهریه و نفقه تا سقف یک میلیارد ریال، دعاوی و درخواست‌های مربوط به تخلیه عین مستأجره و تعدیل اجاره‌بها به جز دعاوی مربوط به سرقتی و حق کسب و پیشه، تقاضای سازش موضوع ماده ۱۸۶ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی و اعسار از پرداخت محکوم‌به در دعاوی فوق اشاره کرد.

گروه دیگر از صلاحیت‌های دادگاه صلح، شامل صلاحیت رسیدگی به جرائم کیفری اعم از جرائم عمدی تعزیری مستوجب مجازات درجه هفت و هشت تعزیری و رسیدگی به جنبه

خصوصی و عمومی کلیه جرائم غیر عمدی ناشی از کار یا تصادفات رانندگی است. در واقع، معیار دقیقی برای انتخاب این دسته از جرائم قابل استنباط نیست، اما به نظر می‌رسد قانون‌گذار تلاش کوشیده است که جرائم کم‌اهمیت‌تر را در حیطه صلاحیت این دادگاه قرار دهد و برای این موضوع دو دسته از جرائم را انتخاب کرده که دسته نخست به اعتبار میزان مجازات خود که مجازات درجه هفت و هشت است، از جرائم خفیف دانسته شده و دسته دوم نیز به اعتبار غیر عمدی بودن، در صلاحیت دادگاه صلح قرار گرفته است.

۳.۲. الزامات اصلاحی در حقوق ایران

همان‌طور که مشخص است، به نظر می‌رسد که در حوزه حقوق کیفری برخلاف نظام حقوقی انگلستان، در نظام حقوقی ایران، نقش گسترده‌ای برای دادگاه صلح در نظر گرفته نشده و بیشتر تلاش شده است که با ارجاع دعاوی خفیف‌تر به این دادگاه، از حجم کاری دادگاه‌های دیگر کاسته شود تا زمان بیشتری برای رسیدگی به جرائم مهم‌تر داشته باشند که البته این موضوع با آفاتی مانند زایل کردن رسیدگی‌های تخصصی همراه بوده است.

به نظر می‌رسد در نظام حقوقی ایران تشکیل دادگاه‌های صلح با صلاحیت‌هایی که غالباً عاریه گرفته شده از صلاحیت‌های قاضی شورای حل اختلاف است، چندان ضروری نیست و با افزودن صلاحیت‌های دیگر از انواع شاخه‌های حقوقی، کیفری و اداری منجر به زوال کیفیت رسیدگی در این دادگاه‌ها خواهد شد. در این راستا، پیشنهاد می‌شود شعب دادگاه‌های یادشده به سه دسته تخصصی حقوقی، کیفری و اداری تقسیم شوند و هریک به صلاحیت‌های مرتبط در شاخه خاص خود بپردازند.

گفتنی است که با توجه به غیر تخصصی بودن دادگاه‌های صلح و تصدی این دادگاه‌ها توسط قضات جوان و کم‌تجربه، ایجاد محدودیت در صلاحیت کیفری این دادگاه‌ها ضروری است. این موضوع می‌تواند یا از طریق محدودیت‌گذاری در ارجاع جرائم درجه سنگین به این دادگاه‌ها انجام شود یا مانند تجربه نظام حقوقی انگلستان، از طریق محدودیت در صلاحیت کیفری این دادگاه‌ها باشد. در حال حاضر تلاش شده است که صلاحیت کیفری این دادگاه‌ها از طریق انحصار صلاحیت رسیدگی در جرائم درجه هفت و هشت تحقق یابد، اما در خصوص ارجاع جرائم غیر عمد ناشی از کار یا تصادفات رانندگی، این موضوع مورد غفلت قرار گرفته است و این دادگاه

در برخی موارد صالح به رسیدگی به اتهام قتل مستوجب دیه کامل که چند ده برابر حد نصاب صد میلیون تومانی رسیدگی به دعاوی مدنی این دادگاه است نیز خواهد بود که این موضوع نیاز به بازنگری دارد.

۳. آیین دادرسی

با توجه به اهداف ایجاد دادگاه صلح که به نظر هم در ایران و هم در انگلستان، کم کردن هزینه‌های دادگستری، تورم‌زدایی از پرونده‌های کیفری و افزایش سرعت رسیدگی‌ها از مهم‌ترین آن‌ها بوده است، ایجاد تحولات و تغییرات در آیین رسیدگی این دادگاه‌ها از وضاحت و ضروریات و یکی از ارکان مهم تحقق اهداف یادشده است. بنا بر این ضرورت، در این بخش از پژوهش به بررسی میزان تحقق این مهم و راهکارهای اتخاذشده در راستای آن در نظام حقوقی انگلستان و ایران و نسبت این راهکارها با حفظ کیفیت رسیدگی‌های قضایی پرداخته شده است.

۱.۳. انگلستان

در حقوق انگلستان، آیین رسیدگی در دادگاه صلح در میزانی از اهمیت قرار دارد که عنوان خاصی یافته که از آن به «رسیدگی اختصاری»^۱ تعبیر شده است. تفاوت دادرسی در دادگاه صلح نسبت به دادرسی مبتنی بر کیفرخواست از زمان رسیدگی و نه تعقیب آغاز می‌شود و تحقیق و تشریفات دادرسی اختصاری در انگلستان از دادرسی مبتنی بر کیفرخواست که مستلزم فرایند ارائه دلیل و الزاماً حضور متهم و اخذ دفاعیات وی و اخذ نظر هیئت منصفه است، مختصرتر بوده و در نتیجه، مدت زمان دادرسی اختصاری کوتاه‌تر از دادرسی مبتنی بر کیفرخواست است (مهرا و ضرغامی، ۱۳۹۳، ص. ۱۳۳). در ادامه، به برخی از راهکارهایی که منجر به کاهش تشریفات رسیدگی و در نتیجه، افزایش سرعت رسیدگی و کاهش هزینه‌ها در آن نظام قضایی شده است، اشاره می‌شود.

۱.۱.۳. جایگزینی اطلاعیه^۲ به جای کیفرخواست و شمول مرور زمان

در رسیدگی‌های اختصاری، اطلاعیه جایگزین کیفرخواست شده است. در واقع، اطلاعیه مانند شرح اتهام در کیفرخواست است. در هر اطلاعیه نباید بیش از یک اتهام وجود داشته باشد. شکل

1. Summary Trial
2. Information

و فرم اطلاعیه توسط قاعده ۳۷ «قواعد رسیدگی کیفری» تعیین شده است که بر اساس آن، اطلاعیه باید با زبان گویا و قابل فهم برای عموم مردم، به توصیف رفتار اتهامی و مستند قانونی جرم‌انگاری آن به گونه‌ای که روشن‌کننده ادعای دادستان علیه متهم باشد، پردازد. (Sprack & Engelhardt-sprack, 2019, p. 148).

مطابق ماده ۱۲۷ قانون «دادگاه‌های صلح مصوب ۱۹۸۰»، اطلاعیه در جرائم اختصاری تنها تا شش ماه پس از وقوع جرم قابل ارائه به دادگاه صلح است و پس از آن قابلیت رسیدگی نخواهد داشت. بنابراین، قاعده مرور زمان در این گونه از جرائم جاری خواهد بود که منجر به کنار گذاشته شدن بسیاری از پرونده‌های مطروحه و در نتیجه، کاهش حجم کاری دادگاه‌ها می‌شود.

۲.۱.۳. رسیدگی غیابی

یکی دیگر از عمده تفاوت‌های رسیدگی اختصاری و رسیدگی بر اساس کیفرخواست، امکان رسیدگی غیابی در رسیدگی اختصاری برخلاف رسیدگی بر اساس کیفرخواست است؛ به گونه‌ای که در جرائم اختصاری روش‌هایی تدبیر شده است که در آن نیازی به حضور متهم در دادگاه برای رسیدگی نیست. برای مثال، بر اساس ماده ۱۲ قانون «دادگاه‌های صلح مصوب ۱۹۸۰»، متهم می‌تواند بدون حضور در دادگاه و از طریق پست، اتهام خود را قبول کند یا بر اساس ماده ۱۱ قانون یادشده، رسیدگی غیابی در خصوص متهمان مگر در مواردی که به منفعت عدالت نباشد یا آنکه احضاریه حضور در دادگاه در مدت معقولی قبل از رسیدگی به متهم ابلاغ نشده باشد یا به نظر دادگاه دلیل موجهی برای عدم حضور متهم در دادگاه وجود داشته باشد، پذیرفته شده است. گفتنی است بر اساس تبصره ۳ ماده ۱۱ همین قانون، در صورتی که به صورت غیابی به اتهام فرد رسیدگی شده باشد، دادگاه حق صدور دستور مجازات حبس یا سلب صلاحیت^۱ را نخواهد داشت و در صورت صدور نیز باید پیش از اجرا، متهم نزد دادگاه حاضر شود و موضوع مورد بررسی مجدد قرار گیرد.

1. Disqualification

۳.۱.۳. رویه رسیدگی غیرحضوری^۱

از سال ۲۰۱۵ بر اساس ماده ۸۱۶ قانون «دادگاه‌های صلح» و قاعده ۹۲۴ «قواعد آیین دادرسی کیفری»، در مواردی که سن متهم از ۱۸ سال بیشتر است، این امکان برای قاضی واحد صلح ایجاد شد که پرونده را بدون حضور متهم و تنها بر اساس اوراق پرونده که دادسرا و متهم ارسال کرده‌اند، رسیدگی کند؛ البته این نوع از محاکمه در صورت اعلام متهم مبنی بر عدم تمایل به رسیدگی پرونده خود در این روند یا اعلام متهم مبنی بر رد مجرمیت خود، امکان‌پذیر نخواهد بود (Sprack & Engelhardt-sprack, 2019, p. 157).

بر اساس ماده ۱۲۱ قانون «دادگاه‌های صلح»، در مواردی که از این نوع محاکمه استفاده شود، محدودیت‌هایی برای کیفرهای قابل اتخاذ وجود دارد و دادگاه‌های صلح تنها می‌توانند به جرمه نقدی، تعلیق مشروط یا مطلق صدور حکم مجازات یا یکی از سلسله احکام فرعی مانند پرداخت غرامت یا محرومیت از رانندگی حکم کنند و نمی‌توانند از مجازات حبس یا الزام به ارائه خدمات اجتماعی استفاده کنند.

۳.۱.۴. سیستم جرمه‌های ثابت

در حال حاضر سیستم جرمه‌های ثابت برای جرائمی مانند سرعت غیرمجاز و رد شدن از چراغ قرمز تا اندازه‌ای جایگزین قبول مجرمیت از طریق پست شده است. با این حال، تشخیص رسیدگی یا عدم رسیدگی به موضوع ترافیک جاده‌ای از طریق اختطاریه جرمه ثابت در صلاحیت پلیس است و افسران همچنان در مواردی که با توجه به سرعت وسیله نقلیه، جرمه ثابت را ناکافی تشخیص دهند، اغلب از امکان قبول مجرمیت از طریق پست استفاده می‌کنند (Sprack & Engelhardt-sprack, 2019, p. 157). در واقع، این سیستم در سطح جرائم خفیف از ورود اولیه پرونده‌های کیفری به دادگاه صلح جلوگیری می‌کند و منجر به کاهش تورم پرونده‌های کیفری در دادگاه صلح می‌شود.

۳.۱.۵. رسیدگی بدون حضور دادستان

بر اساس ماده ۱۵ قانون «دادگاه‌های صلح»، در جرائم اختصاری امکان محاکمه بدون حضور

1. The Single Justice Procedure

دادستان یا حتی نماینده وی وجود دارد؛ توضیح اینکه، اگر دادستان در زمان و مکان تعیین شده برای محاکمه اختصاری حاضر نشود، قضات این اختیار را دارند که در مرتبه نخست اطلاعیه را رد کنند یا پرونده را به تعویق اندازند و در صورتی که دادستان در جلسه دوم نیز حاضر نشود، در غیاب دادستان به رسیدگی بپردازند.

۳.۲.۰۲ ایران

به نظر می‌رسد دادگاه صلح در نظام حقوقی ایران نیز در راستای سرعت در رسیدگی‌ها و کاهش هزینه‌های دادگستری ایجاد شده است. بنابراین، قانون‌گذار برای رسیدگی در این دادگاه‌ها نیز ویژگی‌های خاصی را در نظر گرفته است که به اختصار به بررسی آن‌ها خواهیم پرداخت، اما لازم به تأکید است که مطابق ماده ۱۷ قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲»، اصل کلی در آیین رسیدگی دادگاه صلح، ارجاع به آیین دادرسی کیفری و مدنی جاری در دیگر دادگاه‌هاست و ماده فوق در مواردی که در قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲» تصریح بر تفاوت در رسیدگی نشده است، به اصول و تشریفات قانون آیین رسیدگی کیفری و مدنی ارجاع داده است. گفتنی است برخی از ویژگی‌هایی که در زیر به آن‌ها اشاره شده است، تصریح قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲» نبوده، بلکه ناشی از ویژگی «رسیدگی بدون کیفرخواست و مستقیم» است.

۳.۲.۰۱ رسیدگی مستقیم و بدون کیفرخواست در دادگاه

مطابق تبصره ۱ ماده ۱۲ قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲»، رسیدگی در دادگاه‌های صلح به صورت مستقیم و بدون کیفرخواست خواهد بود. دادرسی بدون کیفرخواست در حقوق ایران به شیوه‌ای گفته می‌شود که دادگاه‌های کیفری بدون آنکه کیفرخواستی از سوی دادستان صادر شود، شروع به رسیدگی می‌کنند (الهام و بحیرایی، ۱۳۹۹، ص. ۱۰) و رسیدگی مستقیم نیز به معنای عدم تحقیقات مقدماتی در دادرسی و یکی شدن مقام تحقیق و رسیدگی است.

به نظر می‌رسد با توجه به اینکه از سویی مطابق قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲»، صلاحیت رسیدگی دادگاه صلح در امور کیفری منحصر در جرائم درجه هفت و هشت و جرائم غیرعمدی ناشی از کار و رانندگی است و از سوی دیگر، تا پیش از تصویب این قانون نیز مطابق ماده ۳۴۰ قانون «آیین دادرسی کیفری»، رسیدگی به جرائم درجه هفت و هشت به صورت

مستقیم و بدون کیفرخواست در دادگاه انجام می‌شد، تنها تحول در این حوزه درباره جرائم غیر عمد ناشی از کار و رانندگی رخ داده است.

نسبت به رسیدگی بدون کیفرخواست و مستقیم در پرونده‌های کیفری ایرادات زیادی وارد شده که از جمله مهم‌ترین آن‌ها، نقض اصل تفکیک مقام تعقیب، تحقیق و رسیدگی، یکی شدن مقام مدعی و منکر در دعوی و نقض اصل بی‌طرفی قاضی است که به نظر می‌رسد تمام این موارد بر این‌گونه از رسیدگی در دادگاه صلح نیز وارد خواهد بود.

افزون بر این موارد، اشکال جدیدی که ایجاد خواهد شد، این است که با توجه به اینکه اولاً، عمدی یا غیرعمدی بودن یک رفتار مجرمانه مرتبط با رکن روانی مباشر یا مسبب آن است و این موضوع جز با تحقیقات قضایی امکان‌پذیر نیست و ثانیاً، رسیدگی در دادگاه صلح به صورت مستقیم و بدون کیفرخواست خواهد بود، مشخص نیست که در بادی امر، غیرعمدی بودن جرائم ناشی از کار و رانندگی چگونه و توسط چه نهادی احراز خواهد شد و در صورتی که دادگاه صلح پس از بررسی، اعتقاد به عمدی بودن این جرم داشته باشد، باید چه تصمیمی اتخاذ کند؟ آیا باید رسیدگی ادامه یابد و رأی صادر شود یا باید پرونده برای تحقیقات دوباره به دادسرا ارسال شود یا اینکه با اخذ وحدت ملاک از دادگاه کیفری دو (خالقی، ۱۴۰۰، ص. ۴۶۰) با صدور قرار، عدم صلاحیت پرونده به دادگاه صالح ارسال شود؟ به نظر می‌رسد در فرض اخیر، این موضوع افزون‌بر ایرادات سابق بر رسیدگی مستقیم و بدون کیفرخواست، موجب تضییع وقت و نیروی قوه قضائیه و در نتیجه، کاهش سرعت رسیدگی و افزایش هزینه‌های دادگستری نیز خواهد شد.

۳.۲.۲. اصل قطعیت آراء

از جمله راهکارهای دیگری که در قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲» برای نیل به اهداف دادگاه صلح پیش‌بینی شده است، افزایش میزان آرای قطعی و غیرقابل اعتراض است؛ به گونه‌ای که اصل بر قطعیت آرا صادره از این دادگاه خواهد بود مگر در مواردی که تصریح به قابلیت اعتراض شده باشد.

در حوزه کیفری تا پیش از تصویب این قانون، مستند به ماده ۴۲۷ قانون «آیین دادرسی کیفری»، تنها جرائم درجه هشت و جرائم مستوجب دیه یا ارش کمتر از یک‌دهم دیه کامل قطعی بودند که با تصویب تبصره ۵ ماده ۱۲ این قانون، این موضوع به جرائم عمدی تعزیری درجه هفت

مگر در موارد حبس و جنبه عمومی جرائم غیر عمدی تعزیری درجه هفت گسترش یافت که به نظر می‌رسد این موضوع نیز در راستای کاهش تورم کیفری در دادگاه تجدیدنظر بوده است. این در حالی است که در نظام حقوقی انگلستان، آرای دادگاه صلح قابل تجدیدنظرخواهی در دادگاه جزا یا دادگاه ملکه^۱ است (Martin, 2014, p. 131). آنچه مسلم است این موضوع موجب کاهش تورم پرونده‌های دادگاه تجدیدنظر می‌شود، اما از لحاظ تضییع حق دادخواهی مردم و حق رسیدگی دموکراتیک قابل توجه و تأمل است.

۳.۲.۳. عدم نیاز به حضور دادستان مگر به درخواست دادگاه

با توجه به ماده ۳۰۰ قانون «آیین دادرسی کیفری» در جرائم در صلاحیت دادگاه کیفری دو، حضور دادستان یا نماینده وی مگر در مواردی که دادگاه لازم بداند، الزامی نیست. در بادی امر به نظر می‌رسد این موضوع بر اساس ماده ۱۷ قانون «شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲»، به دادگاه صلح نیز تسری می‌یابد، اما این موضوع نیز تأمل برانگیز است. در صورتی که تفسیر منطقی از ماده ۳۰۰ در نظر گرفته شود، ممکن است به دلیل اینکه ماده ۳۰۰ بر اساس نوع دادگاه نگاشته شده است نه نوع جرم و درجه مجازات، این برداشت می‌شود که عدم الزام حضور دادستان یا نماینده وی منحصر در دادگاه کیفری دو است و بر اساس اصل کلی حضور طرفین دعوی در جلسه دادرسی، در دادگاه صلح حضور دادستان یا نماینده وی الزامی است. اگر تفسیر یادشده پذیرفته شود، این موضوع برخلاف هدف اولیه از تأسیس این دادگاه، منجر به افزایش هزینه‌های نظام قضایی خواهد شد که قابل انتقاد است.

۳.۳. الزامات اصلاحی در حقوق ایران

همان‌طور که بیان شد، به نظر می‌رسد راهکارهای ارائه‌شده در نظام حقوقی انگلستان برای کاهش هزینه و طول فرایند رسیدگی و به تبع، افزایش سرعت در رسیدگی‌ها، با حقوق متهمان و مراجعان به دادگستری و اصول دادرسی عادلانه سازگارتر است. در این راستا، به نظر می‌رسد دادگاه صلح در ایران نیز بهتر است از راهکارهای یادشده از جمله روش‌های رسیدگی غیابی و غیرحضوری به شرط قبول مجرمیت متهم یا عدم اعتراض وی استفاده کند و ضروری است که راهکارهایی از جمله

رسیدگی مستقیم و بدون کیفرخواست و عدم قابلیت اعتراض به پرونده‌های کیفری به دلیل تعارض با حقوق متهم، عدالت و اصول دادرسی منصفانه اصلاح شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه بیان شد، به نظر می‌رسد دادگاه صلح در ایران و انگلستان از نظر کارکردی و غایتی و دست‌کم در سطح نظر و اهداف مقنن در یک راستا هستند، اما از نظر تشکیلاتی این دو دادگاه متمایز از یکدیگرند؛ توضیح اینکه، ویژگی اصلی دادگاه صلح در انگلستان استفاده از قضات غیرحرفه‌ای و غیرحقوقی است که اغلب دادگاه‌های صلح در این کشور نیز به این شیوه تشکیل می‌شوند، اما در دادگاه صلح ایران از افراد با تحصیلات حقوقی و تحت عنوان قاضی رسمی استفاده می‌شود که البته به نظر می‌رسد با توجه به ویژگی‌های خاص نظام حقوقی و فرهنگی ایران، تفاوت در سنت‌های حقوقی دو کشور، وجود تحصیل‌کردگان کافی علم حقوق در ایران و بالا بودن سرعت رسیدگی قضات حرفه‌ای نسبت به قضات غیرحرفه‌ای، دادگاه صلح تشکیل شده در ایران از این منظر مثبت ارزیابی می‌شود.

از نظر گستره صلاحیتی نیز در غیرتخصصی بودن و بر عهده گرفتن گستره وسیعی از امور اداری، مدنی و کیفری در هر دو کشور، دادگاه صلح در انگلستان دارای نقش بسیار اساسی‌تر و پررنگ‌تر است و در تمام پرونده‌های کیفری نقش ایفا می‌کند؛ به گونه‌ای که بیش از ۹۰ درصد پرونده‌های کیفری در این دادگاه مورد رسیدگی قرار می‌گیرد، اما دادگاه صلح در ایران در حوزه کیفری منحصر در دسته محدودی از جرائم خفیف است که نشان‌دهنده تفاوت عمده در جایگاه دادگاه‌های صلح در نظام حقوقی دو کشور است.

تفاوت دادگاه‌های صلح در دو نظام حقوقی و قدمت این دادگاه‌ها در نظام حقوقی انگلستان برخلاف نظام حقوقی ایران منجر به استحکام این دادگاه‌ها در فرهنگی عمومی این کشور و در نتیجه، پذیرش بیشتر احکام صادره از آن‌ها شده است در حالی که این موضوع در خصوص ایران صدق نمی‌کند. تشکیل نهاد غیرتخصصی و واگذاری گستره‌ای از امور اداری، مدنی و کیفری به آن در حالی که تا پیش از تصویب این قانون، پرونده‌های یادشده بسته به ماهیت خود، در دادگاه‌های تخصصی اعم از دادگاه‌های حقوقی، اداری و کیفری دو رسیدگی می‌شدند، منجر به کاهش اقبال و پذیرش آرای این دادگاه‌ها توسط مردم و در نتیجه، افزایش اعتراض به آرای صادره از این

دادگاه‌ها در مراجع بالاتر خواهد شد. در این راستا، همان‌گونه که عنوان شد، پیشنهاد می‌شود دادگاه‌های صلح به شعب تخصصی تقسیم شوند و هر شعبه به پرونده شاخه خاص خود بپردازد. همچنین، با توجه به غیرتخصصی بودن دادگاه‌های صلح و تصدی این دادگاه‌ها توسط قضات جوان و کم‌تجربه، ایجاد محدودیت در صلاحیت کیفری این دادگاه‌ها به‌ویژه در خصوص جرائم غیرعمد ناشی از کار یا تصادفات رانندگی ضروری به نظر می‌رسد. این موضوع می‌تواند یا از طریق محدودیت‌گذاری در ارجاع جرائم درجه سنگین به این دادگاه‌ها انجام گیرد یا مانند تجربه نظام حقوقی انگلستان، از طریق محدودیت در صلاحیت کیفردهی این دادگاه‌ها باشد.

در بعد آیین رسیدگی نیز به نظر می‌رسد برخلاف راهکارهایی که برای کاهش هزینه و زمان در دادگاه‌های صلح انگلستان اندیشیده شده است، برخی از راهکارهایی که در دادگاه صلح ایران برای این اهداف اتخاذ شده است، در موارد متعددی منجر به تضییع حقوق متهمان و بزه‌دیدگان می‌شود؛ توضیح اینکه، گسترش دایره آرای غیرقابل اعتراض مانع رسیدگی مجدد و اصل دوم مرحله‌ای بودن دادرسی می‌شود. همچنین، رسیدگی مستقیم و بدون کیفرخواست در دادگاه نیز ناقض اصل تفکیک مقام تعقیب، تحقیق و رسیدگی و موجب یکی شدن مقام مدعی و منکر در دعوی و نقض اصل بی‌طرفی قاضی خواهد بود. به نظر می‌رسد که در نظام حقوقی ایران برخلاف نظام حقوقی انگلستان از راهکارهای کاهش تشریفات دادرسی با حفظ کیفیت رسیدگی‌های قضایی و اصول دادرسی عادلانه به‌ندرت استفاده شده و در مواردی که نسبت به این موضوع اقدام شده است مانند رسیدگی مستقیم و بدون کیفرخواست و قطعیت آرا، این امور در غالب موارد در نظام حقوقی ایران جاری بوده و تحول جدیدی اتفاق نیفتاده است و این راهکارها نیز در تعارض با اصول دادرسی منصفانه و حق دادخواهی مردم است که خود قابل نقد است.

پیشنهاد می‌شود با جایگزینی حذف تشریفات دادرسی از طریق راهکارهایی مانند استفاده از اطلاعیه به‌جای کیفرخواست، استفاده از قبول مجرمیت از طریق پست یا سامانه‌های رایانه‌ای، حذف لزوم حضور دادستان یا نماینده وی در جرائم خفیف و رسیدگی بر اساس اوراق کتبی با راهکارهای کنونی، افزون بر کاهش هزینه‌های دادرسی و افزایش سرعت در رسیدگی‌ها، به‌گونه‌ای عمل شود که اصول دادرسی عادلانه و حق دادخواهی مردم آسیب نبیند؛ البته گفتنی است این موضوع اولاً، همراه با ایجاد محدودیت‌های مانند کاهش میزان صلاحیت دادگاه صلح در صدور مجازات در صورت استفاده از راهکارهایی مانند رسیدگی بر اساس اوراق کتبی یا رسیدگی

غیرحضورى باشد و ثانیاً، دارای پیوست فرهنگی مشتمل بر فرهنگ‌سازی و آگاهی‌بخشی به مردم در راستای استفاده از روش‌های یادشده و اتخاذ رویکردهای تشویقی و تمهید بسته‌های تشویقی برای استفاده از این روش‌ها توسط مردم باشد.

منابع

- ۱) الجبعی العاملی (الشهید الثاني)، زین الدین (۱۴۱۲ق). الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة (جلد ۱). قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- ۲) حلی (محقق)، نجم الدین جعفر بن حسن (۱۴۰۸ق). شرایع الاسلام فی مسائل الحلال والحرام (جلد ۴). قم: مؤسسه اسماعیلیان.
- ۳) خالقی، علی (۱۴۰۰). نکته‌ها در قانون آیین دادرسی کیفری (جلد ۱). مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی.
- ۴) خانی، میرحامد و دهقاندار، مجتبی (۱۴۰۳). نقدی بر قانون شورای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲ در آینه قانون آیین دادرسی کیفری موضوعه. فقه جزای تطبیقی، ۱۵ (۴)، صص. ۱۶۸-۱۸۲. doi: 10.22034/jccj.2024.476651.1656
- ۵) خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۹۲). تحریر الوسیله (جلد ۲). مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت‌الله علیه).
- ۶) کاویار، حسین و امینی، مهدی (۱۴۰۳). صلاحیت دادگاه صلح در قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲. فصلنامه علمی دیدگاه‌های حقوق قضایی، ۱۰۶ (۱)، صص. ۱۰۵-۱۳۴. doi: 10.22034/jlvi.2024.2020730.1125
- ۷) محبی، داوود و ملک‌شاهی حسین (۱۴۰۳). تحلیل و بررسی نوآوری‌ها و تغییرات قانون شورای حل اختلاف. مطالعات حقوقی، ۷۵ (۹)، صص. ۱۸۵-۱۹۹.
- ۸) مهر، نسرین (۱۳۹۴). نظام حقوقی انگلستان (جلد ۱). تهران: میزان.
- ۹) مهر، نسرین (۱۳۹۸). دائرة المعارف عدالت کیفری انگلستان (جلد ۱). تهران: میزان.
- ۱۰) مهر، نسرین و زرغامی، فرید (۱۳۹۳). مبانی دادرسی بدون کیفرخواست در نظام‌های حقوقی ایران و انگلستان. پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۲ (۲)، صص. ۱۲۷-۱۵۲.
- ۱۱) الهام، غلامحسین و بحیرایی، امیرحسین (۱۳۹۹). رسیدگی‌های بدون کیفرخواست در حقوق ایران و انگلیس. پژوهش‌نامه حقوق تطبیقی، ۶ (۶)، صص. ۲۲-۹. doi: 10.22080/lps.2021.20294.1207
- 12) Annex to the reply from the Lord Chancellor. (n.d.). Annex to the reply from the Lord Chancellor. UK Parliament. <https://publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldselect/ldconst/38/3805.htm>
- 13) Astor, Hilary. (1984). The role of the clerk in Magistrates' Courts [Doctoral dissertation, Brunel University].
- 14) Darby, N. E. C. (2015). The magistrate and the community: Summary proceedings in rural England during the long eighteenth century [Doctoral dissertation, The University of Northampton].

- 15) Donoghue, Jane C. (2014). Reforming the role of magistrates: Implications for summary justice in England and Wales. *The Modern Law Review*, 77(6), 928–963. <https://doi.org/10.1111/1468-2230.12096>
- 16) Elliott, Catherine, & Quinn, Frances. (2017). *English legal system* (18th ed.). Pearson.
- 17) Finch, Emily, & Fafinski, Stefan. (2017). *English legal system* (Vol. 1). Pearson.
- 18) Gibson, Bryan. (2009). *The magistrate's court: An introduction* (5th ed.). Waterside Press.
- 19) Huxley-Binns, Rebecca, Martin, Jacqueline, & Frost, Tom. (2017). *Unlocking the English legal system* (5th ed., Vol. 1). Routledge.
- 20) Martin, Jacqueline. (2014). *English legal system: Key facts key cases*. Routledge.
- 21) Morgan, Rod, & Russell, Neil. (2000). *The judiciary in the magistrates' courts*.
- 22) Partington, Martin. (2012). *Introduction to the English legal system* (6th ed.). Oxford University Press.
- 23) Slapper, Gary, & Kelly, David. (2017). *The English legal system* (18th ed.). Routledge.
- 24) Sprack, John, & Engelhardt-Sprack, Michael. (2019). *A practical approach to criminal procedure* (16th ed.). Oxford University Press.

References

- 1) Al-Jabaei Al-Ameli (Al-Shahid Al-Thani), Zeyn al-Din (1412 AH/1991). Al-Rawḍah al-Bahiyah fī Sharḥ al-Lum‘ah al-Dimashqīyah (Vol. 1). Qom: Islamic Propagation Office of Qom Seminary [in Arabic].
- 2) Annex to the reply from the Lord Chancellor. (n.d.). Annex to the reply from the Lord Chancellor. UK Parliament.
<https://publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldselect/ldconst/38/3805.htm>
- 3) Astor, Hilary. (1984). The role of the clerk in Magistrates' Courts [Doctoral dissertation, Brunel University].
- 4) Darby, N. E. C. (2015). The magistrate and the community: Summary proceedings in rural England during the long eighteenth century [Doctoral dissertation, The University of Northampton].
- 5) Donoghue, Jane C. (2014). Reforming the role of magistrates: Implications for summary justice in England and Wales. *The Modern Law Review*, 77(6), 928–963. <https://doi.org/10.1111/1468-2230.12096>
- 6) Elham, Gholamhossein, & Bahiraei, Amirhossein (1399 SH/2020). Rasīdagīhā-ye Bedūn-e Keyfarkāst dar Ḥoqūq-e Īrān va Engilis. [Trials Without Indictment in Iranian and English Law]. *Pažūhešnāme-ye Ḥoqūq-e Taṭbīqī* [Comparative Law Research Journal], (6), pp. 9–22. doi: 10.22080/lps.2021.20294.1207 [in Persian].
- 7) Elliott, Catherine, & Quinn, Frances. (2017). English legal system (18th ed.). Pearson.
- 8) Finch, Emily, & Fafinski, Stefan. (2017). English legal system (Vol. 1). Pearson.
- 9) Gibson, Bryan. (2009). The magistrate's court: An introduction (5th ed.). Waterside Press.
- 10) Helli (Muhaqqiq), Najm al-Din Jaafar ibn Hasan (1408 AH/1988). Sharā'ī al-Eslām fī Masā'il al-Ḥalāl wa al-Ḥarām (Vol. 4). Qom: Ismailiyan Institute [in Arabic].
- 11) Huxley-Binns, Rebecca, Martin, Jacqueline, & Frost, Tom. (2017). Unlocking the English legal system (5th ed., Vol. 1). Routledge.
- 12) Kavyar, Hoseyn, & Amini, Mahdi (1403 SH/2024). Šalāḥīyat-e Dādgāh-e Šolḥ dar Qānūn Šowrāhā-ye Ḥall-e Ekteḷāf Mošawwab 1402. [Jurisdiction of the Peace Court in the Law of Dispute Resolution Councils Approved in 1402]. *Fašlnāme-ye 'Elmī Dīdgāhhā-ye Ḥoqūq-e Qaḍā'ī* [Scientific Quarterly of Judicial Law Viewpoints], (106), pp. 105–134. doi: 10.22034/jlvi.2024.2020730.1125 [in Persian].
- 13) Khaleqi, Ali (1400 SH/2021). Noktehā dar Qānūn Ā'in Dādrassī Keyfarī (Vol. 1). [Notes on the Code of Criminal Procedure]. Legal Studies and Research Institute [in Persian].
- 14) Khani, Mir Hamed, & Dehqandar, Mojtaba (1403 SH/2024). Naqdī bar Qānūn Šowrā-ye Ḥall-e Ekteḷāf Mošawwab 1402 dar Āyeneh Qānūn Ā'in Dādrassī Keyfarī Mowḍū'ah. [A Critique of the Law of the Dispute Resolution Council Approved in 1402 in the Mirror of the Existing Code of Criminal Procedure]. *Fiqh Jazā-ye Taṭbīqī* [Comparative Criminal Jurisprudence], 15 (4), pp. 168–182.

doi: 10.22034/jccj.2024.476651.1656 [in Persian].

- 15) Khomeyni, Sayyed Ruhollah (1392 SH/2013). *Tahrīr al-Wasīlah* (Vol. 2). Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works [in Arabic].
- 16) Martin, Jacqueline. (2014). *English legal system: Key facts key cases*. Routledge.
- 17) Mehra, Nasrin (1394 SH/2015). *Neẓām-e Hoqūqī-ye Engelestān* (Vol. 1). [Legal System of England]. Tehran: Mizan [in Persian].
- 18) Mehra, Nasrin (1398 SH/2019). *Dā'erat al-Ma'āref-e 'Adālat-e Keyfarī-ye Engelestān* (Vol. 1). [Encyclopedia of Criminal Justice of England]. Tehran: Mizan [in Persian].
- 19) Mehra, Nasrin, & Zarghami, Farid (1393 SH/2014). *Mabānī-ye Dādrassi Bedūn-e Keyfarḳāst dar Neẓāmhā-ye Hoqūqī-ye Irān va Engelestān*. [Fundamentals of Trial Without Indictment in the Legal Systems of Iran and England]. *Pāzūhešhā-ye Hoqūq-e Taṭbīqī* [Comparative Law Research], (2), pp. 127-152 [in Persian].
- 20) Mohebbi, Davood, & Malekshahi Hoseyn (1403 SH/2024). *Taḥlīl va Barrasī-ye Nowāvarihā va Taḡyīrāt-e Qānūn Šowrā-ye Ḥall-e Eḳtelāf*. [Analysis and Investigation of Innovations and Changes in the Dispute Resolution Council Law]. *Moṭāle'āt-e Hoqūqī* [Legal Studies], 75 (9), pp. 185-199 [in Persian].
- 21) Morgan, Rod, & Russell, Neil. (2000). *The judiciary in the magistrates' courts*.
- 22) Partington, Martin. (2012). *Introduction to the English legal system* (6th ed.). Oxford University Press.
- 23) Slapper, Gary, & Kelly, David. (2017). *The English legal system* (18th ed.). Routledge.
- 24) Sprack, John, & Engelhardt-Sprack, Michael. (2019). *A practical approach to criminal procedure* (16th ed.). Oxford University Press.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی